

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

22e jaargang nr. 30

27 juli 1969

administratie

postbus 114, Utrecht

tel. 030-24641

postgiro 58 t.n.v. De Humanistische Pers

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 7,50 per jaar

Overige landen f 12,50 per jaar

losse nummers f 0,50

verschijnt wekelijks

Idealisten en terroristen in Amerika

In Amerika hebben de idealisten zowel als de terroristen onder de studenten een situatie geschapen, die allerlei rechts-reactionaire politici, voor het eerst sinds de terreur van senator McCarthy, weer hoop geven om aan de macht te komen.

Natuurlijk was de candidatuur van Barry Goldwater een paar jaar geleden een deel van deze rechtse verschuiving, maar dat leek overwonnen toen Johnson een geweldige meerderheid verwierf.

Maar Johnson is smadelijk naar zijn boerderij in Texas terug gestuurd en in het hele land zijn de liberale krachten op de terugtocht.

Dit is niet alleen duidelijk door de laatste verkiezingen, waarin in een vroeger door een socialist geregeerde stad als Minneapolis, een rechts kandidaat het burgemeesterschap veroverde, maar zelfs in een liberale metropool zoals New York, waar zowel de Democraten als de Republikeinen aarts-conservatieve kandidaten op de lijst hebben gezet gedurende de zg. vóór-verkiezingen.

Neen, het drukt zich behalve in werkelijke politieke machtsverschuivingen ook uit in het herroepen van bepaalde sociale maatregelen op het gebied van ouderdomsverzorging, onderwijs en volksgezondheid.

Op het ogenblik is deze rechtse stroming b.v. met een nationale campagne tegen seksuele voorlichting op de middelbare scholen bezig, dat met volle ernst een communistische samenzwering wordt genoemd. Hetzelfde is overigens eerder in het jaar gebeurd t.a.v. klinieken voor de geestelijke volksgezondheid en de fluorescering van het drinkwater. In het paranoïde paradijs van deze groepen zijn dat allemaal aanslagen op de vrijheid en ergo het werk van communistische samenzweerders.

Wat heeft dat nu met de idealisten en de terroristen onder de jongeren te maken? Heel veel, want in feite is er in de massa van de bevolking noch begrip, noch sympathie voor de zich zo vaak op anarchistische wijze uitdrukkende jongeren. In tegendeel, in dit land dat jeugdig-zijn verafgodt, is er heel weinig tolerantie voor de jeugd. Vaak denk ik zelfs dat er bij velen haat tegen de jeugd als zodanig

is. Natuurlijk spelen hier klassetegenstellingen mee. De studenten behoeven niet voor hun brood te ploeteren, terwijl de rest van de werkende bevolking zucht onder de voortdurend stijgende belastingen en steeds doorgaande inflatie als gevolg van de oorlog met Vietnam.

Maar er is meer. Er is een psychologische kloof, waarschijnlijk net zo sterk als in Nederland, al heb ik bij mijn huidige bezoek aan Amsterdam bemerkt, dat eigenaren van auto's met het woord „Protest” erop geenszins tot revolutie geneigd zijn, maar alleen aandringen op lagere benzineprijzen.

In Amerika is de verscheuring echter ernstiger en gevaarlijker. Er is een soort Poujadisme in de lucht, een soort diep verlangen naar orde en wet tot iedere prijs en dat niet in de middenklasse, maar vooral — ja, bovenal, onder de arbeiders. Op een recente anti-oorlogsvergadering van studenten werden de demonstranten bont en blauw geslagen door dokwerkers, niet door de politie. De arbeiders, binnen en buiten de vakbewegingen hebben ongetwijfeld het minste geduld met de gebaarde protesteerders op sandalen. Want deze studenten en andere jongeren — ik spreek nu van de idealisten niet de terroristen — staan nu precies tegenover datgene wat de arbeiders nastreven. Amerika is nog géén homogene natie, het is nog steeds een volk van immigranten, of de zonen en dochters van immigranten. Een buitengewoon groot deel van de stadsbevolking vooral spreekt nog altijd een tweede moedertaal: Italiaans, Iers, Pools, Yiddisch, Ukrainisch. Deze mensen willen integratie, zij willen een deel worden van de Anglo-Saksische élite. Ze willen er extra schoon uitzien, zij willen hun vaderland liefhebben en bewonderen. Hun hele wereld is diep geschokt nu zelfs rooms-katholieke priesters de gevangenis zijn ingestuurd vanwege hun aanmoediging om dienst te weigeren. Een deel van de Protestantse en Joodse geestelijkheid is al jaren als radicaal of zelfs communistisch gezind beschouwd vanwege hun strijd tegen het McCarthyisme, de oorlogsconjunctuur en het deelnemen aan de vrijheidsbeweging van de negers.

Zet daar nu de studenten tegenover, die het

Humanisme

Ook uw kijk op het leven ?

door C. H. Schonk

Een boekje over het humanisme waarop lang is gewacht. In eenvoudige, heldere taal zet de schrijver de humanistische principes en de humanistische kijk op het leven uiteen.

96 blz.

Prijs f 4,50

Uitsluitend bestellen door storting of overschrijving op postrekening 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.

materialisme en de rijke oorlogseconomie luid aanklagen; die vaderlandsliefde in de zin van militaire parades en vendelzwaaien belasteren als hypocritisch en onzedelijk; die niet in dienst hoeven terwijl de zonen der arbeiders in Vietnam met honderden per week door de Vietcong vermoord worden; die liever naar Canada vluchten dan in militaire dienst gaan; die bij iedere gelegenheid de vuilste termen bedenken om vooral hun verachting voor de politie als onderdeel van een verwerpelijk gezag tot uitdrukking te brengen — maar vooral, die in een maatschappij vol met televisie en film droombeelden van luxe en oppervlakkige sensualiteit, hardop zeggen en schreeuwen, dat Amerika verloren is en naar de bliksem gaat. Nu zijn dat de idealistische studenten, die bereid zijn om in het Vredes Corps of in de arme achterbuurten van Harlem en Detroit voor weinig of geen geld sociale arbeid te verrichten. Hun onbehagen in de cultuur — hoe juist was Sigmund Freud's analyse toch — is ten dele uit schuldgevoel, ten dele uit sociale vervreemding en ten dele uit doodgewone menselijke nood geboren.

Maar deze idealisten zijn nog niet eens 2 % van alle miljoenen jonge mannen en vrouwen aan de universiteiten. Zij hebben geen macht — kunnen ook geen macht veroveren. Hun martelaren, de Kennedy's en Martin Luther King, zijn vermoord. Ze zijn een generatie zonder richtinggevende vaderfiguren die bewondering opwekken en hun frustratie wordt dus in het algemeen tegen de maatschappelijke orde gericht. Vandaar dus de sentimentele verliefdheid op autoritaire almachtige revolutionaire vaders, zoals Ho Chi Minh, Che Guevara en — of all people Mao Tse Tung, de zwijgzame apostel van de voortdurende revolutie.

Er is hier een verband tussen utopische verwachtingen en diepe wanhoop. Er is in feite een totaal gebrek aan geloof in de ontwikkeling van de sociale evolutie. Zij willen nu een totale verandering, maar weigeren om zich realistisch voor te bereiden op leidinggevende functies. Er zijn héél, héél weinig van dat soort jongeren onder de ingenieurs en medische studenten, die hun toekomst toch vrij duidelijk voor zich zien en die dus een heel specifieke werkdiscipline aan zichzelf moeten opleggen. Neen, de utopische en wanhopige agitatie komt hoofdzakelijk van de jonge mensen in de sociale wetenschappen, die voor het overgrote deel, zelfs als ze al in hun twintiger jaren zijn, eigenlijk toch nog geen persoonlijke richting gevonden hebben. Ze zijn vaak waardevolle,

sensitieve en tegelijkertijd hopeloos geïsoleerde jonge mensen. Ze lijden aan wat Lening al de „kinderziektes van de revolutie” noemde.

Vorige week bezocht ik een vriend van me die president is van een van de grote universiteiten dicht bij Boston. Hij vertelde me dat zijn bureau een paar dagen tevoren met geweld bezet was door studenten die er zich installeerden en op de sofa sliepen. De morgen na de bezetting zagen die jongens en meisjes er maar droevig ongewassen en hongerig uit. Hij zei dus „Gaan jullie mee wat koffie halen”. Nu, de meeste bureau-revolutionairen wilden dat wel. Maar ze werden al spoedig door een van hun gepassioneerde jonge dames tot de orde geroepen. Ze gilte ze aan en zei: „Begrijpen jullie dat nu niet? Het is een kapitalistische list om de revolutie te ondermijnen”. Dus geen koffie, die morgen — later zwichtten de meesten toch wel voor kapitalistische broodjes omstreeks lunchtijd.

Wat ik hiermee zeggen wil is, dat de onwerkelijkheid van die demonstranten duidelijk niet naar politieke machtsovername wijst, al zijn er eindeloze pogingen om een altijd weer nieuwere zogenaamde linkse eenheid uit de splintergroepen te vormen. Door hun verachting van het principe der politieke ontwikkeling speelt deze groep echter toch vaak in de hand van de terroristen, die branden en opblazen willen.

Terwijl men de maatschappijkritiek van de idealisten zeker ernstig moet nemen, kan men van de terroristische groepen alleen maar zeggen dat zij in feite een soort van fascisme uitoefenen, dat door zelfmoord-impulsen gevoed

De leider spreekt

Een generaal lijdt aan een ziekte
waar meestal anderen aan sterven

zingend: wij gaan nog niet naar huis,
onder het vaandel 'OPGERUIMD STAAT'
NETJES'

De man die het weten kan zegt:
alles is grondig geregeld
wij moeten stil zijn en wachten
wij moeten niet grommen of blaffen
maar mooizitten op de ruïnes
stilliggen als stof op puin

Wij moeten vrolijk zijn als kinderen
die niet beseffen dat het bedtijd is
en dat hun speelgoed dan wordt afgenomen
wij moeten zoet spelen en zwijgen

de man die het weten kan zegt:
alles is grondig geregeld
wij moeten hardhorend en blind zijn
niet bang zijn in het donker van de dood

wij moeten heel stil zijn en wachten
want alles is grondig geregeld.

Uit Geen bloemen Geen bezoek
Ellen Warmond

wordt. Als er ooit massochistische groepen zijn geweest, dan toch wel deze, die elkaar en anderen trachten aan te sporen om de Amerikaanse maatschappij als geheel op te blazen. Deze groepen hebben contact noch met de arbeiders, noch met de negers, noch met de liberale groepen. En toch heeft hun terreur in de laatste maanden en de angst voor de negers linea recta tot de rechtse politieke overwinningen geleid. Nu voel ik dat het belangrijker is WAT jongeren zeggen, dan HOE ze het zeggen. Allerlei mensen zijn bijv. boos en opgewonden over het naakte toneel. Maar ik moet zeggen dat me dat alleen maar beroert als nog weer een andere uiting van hopeloosheid. Als je je sociale boodschap met je naakte huid moet communiceren is er toch wel een wanhopig gebrek aan uitingsmogelijkheden. Hoe men zich nu over de pubers, die in hun naakje rillerig over het toneel hollen, kan opwinden, begrijp ik niet.

En dit dan is de paradox in de Westerse democratiën, maar vooral in Amerika: de rationalisering van de maatschappij als geheel leidt tot een samenleving zonder gemeenschapsgevoel en zonder persoonlijk geworteld zijn.

Of dit nu de allemaal gelijke flatjes in het nieuwe Amsterdam West zijn waar men weet wanneer de burenhanden poetsen en de WC doortrekken, of de Amerikaanse conformiteit. Het is allemaal goed georganiseerd en loopt vlot door, maar de banden die mensen als mensen zoeken zijn van emotionele aard en het is hier waar de honger heerst. Erich Fromm heeft over een soort „lage graad van schizofrenie” gesproken, zoals Dr. Joost Meerloo al eerder deed in zijn boekje „The Rape of the Mind”. De persoonlijkheidssplitsing van hart en hoofd als maatschappelijke noodzaak schept natuurlijk spanningen, die op den duur heel makkelijk in fanatische massa-bewegingen zouden kunnen uitlopen. Niet een soort Mussolini- of Hitler-ideologie. Neen, maar een andere vorm van alomvattende staatscontrole als reactie op de angst die door het terrorisme opgewekt wordt.

En toch mag men de spanningen die hier allemaal aan vast zitten niet zonder meer als terrorisme afdoen. Er zijn terroristen — daar is geen twijfel aan. Zij stellen zich — mijns inziens — principieel buiten de samenleving. Dat is hun goed recht, maar dan moeten ze toch wel bereid zijn om de tegenstand van de overgrote meerderheid der bevolking te aanvaarden. Zij kunnen nog wel een poosje met hun zwarte vlaggen der anarchie rond lopen, maar dit betekent toch sociaal werkelijk niets.

Maar voor de idealisten ligt het anders. Hier mogen de volwassenen niet vergeten dat protesten wel een reflectie zijn van maatschappelijke misstanden, maar niet de oorzaken. De oorzaken liggen dieper en worden traumatisch aangevoeld door vele miljoenen méér dan het aantal demonstranten. Bij voorbeeld. Een van mijn vroegere studenten probeerde vorige maand zelfmoord te plegen toen hij naar Vietnam gestuurd zou worden. Hij was een kalm jong, een harde werker, net verloofd. Later zei hij: „Ik kon het eenvoudig niet aan om mensen te doden. En ook wilde ik niet rot worden dat ik uit woede over de dood van gesneuvelde kameraden op den duur het doden zou kunnen aanvaarden”.

Voor die jongen — en voor miljoenen zoals hij — moet er met de oorzaken gehandeld worden, niet een blindstaren op de symptomen. Dat gaat natuurlijk net zo voor de Arabische en

Op 17 mei l.l. werd Prof. Dr. J. P. van Praag, bij zijn afscheid als voorzitter van het Humanistisch Verbond, een boek aangeboden, dat als titel droeg

„DE DAG LIGT NOG VOOR ONS”

Een aantal zeer vooraanstaande humanisten in binnen- en buitenland verleenden hieraan hun medewerking. De bijdragen van de buitenlandse auteurs zijn in het Nederlands vertaald.

Dit boek is nu ook beschikbaar voor onze lezers.

Gebonden f 14,90; ingenaaid f 11,90; 214 blz.

Bestellingen uitsluitend door storting of overschrijving op postrekening 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.

Israëlsche jongeren, die — of nu de Russen of de Chinezen de pot opstoken — van generatie tot generatie gedwongen worden hun bloed met dat meest onheilige stukje wereld-aarde te vermengen. Wat de idealisten zoeken is een fundamentele verandering van richting. Ik ben het daar mee eens. Misschien is het ook wel belachelijk om onze vrienden uit het verzet plechtig te herdenken en met een Kiesinger als geallieerde om te gaan, wanneer we heel precies weten waar heerschappen zoals hij gedurende de oorlog waren. Het gaat om de oorzaken, niet de symptomen. Niet zo lang geleden werden studenten de zonen van rijke vaders, die gedurende vier of zes jaar onschadelijk werden gemaakt door een systeem dat zich zelf steeds herhaalde. Onze huidige studenten — de hemel zij dank — nemen dit niet meer. Ze zijn geen toeschouwers. Ze hebben naar Camus geluisterd: „Wees noch beul, noch slachtoffer”. Ik zie daar potentiële grootheid in. En ouderen kunnen werkelijk niets ergers doen dan angstig te huiveren, of er de politie maar op uit te sturen om ze af te ranselen. De jongeren vragen principiële houdingen. Zij vragen van de ouderen partij te kiezen tussen de leven-lievende en de leven-hatende krachten. Militante studenten hebben ouders en leraren nodig die richting willen geven en die niet van huize neutraal zijn. Dat is de enige manier om de communicatie tussen de generaties tot stand te brengen en op gang te houden. We hebben elkaar nodig en samen kunnen we het wel aan. We weten toch immers dat de psyche van een kind sterft als er noch respect, noch tederheid in zijn leven is.

We weten toch dat mensen niet zonder elkaar kunnen leven. We kunnen het niet alleen aan en ook onze kinderen kunnen het niet alleen aan. Het hindert absoluut niet of een man knap is of weinig begaafd: of hij ziek is of gezond: of hij een neger is of een blanke: of hij rijk is of arm; — néén, wat ook al die verschillen zijn — toch hebben we elkaar nodig, toch behoren we bij elkaar voor al die lange nachten en dagen wanneer we eenzaam door ons persoonlijk duister heen tasten.

M. I. Spetter

Spel is ouder dan cultuur, want het begrip cultuur, hoe onvoldoend omschreven het ook mag zijn, veronderstelt in ieder geval menselijke samenleving, en de dieren hebben niet op de mens gewacht, om hen te leren spelen. Ja, men kan veilig verklaren, dat menselijke beschaving aan het algemene begrip spel geen wezenlijk kenmerk heeft toegevoegd. Dieren spelen juist als mensen. Al de grondtrekken van het spel zijn reeds in dat der dieren verwezenlijkt. Men behoeft slechts jonge honden bij hun spel gade te slaan, om in hun lustig ravotten al die trekken waar te nemen. Zij nodigen elkaar uit tot spel door een soort van ceremoniële houdingen en gebaren. Zij nemen de regel in acht, dat men in zijn makker's oor niet doorbijten zal. Zij stellen zich aan, alsof zij vreselijk kwaad zijn. En vooral: bij dit alles ondervinden zij klaarblijkelijk een hoge graad van pret en aardigheid. Zulk een spel van jonge en stoeiende honden nu is slechts een van de eenvoudiger vormen van het dieren spel. Er zijn er van veel hoger, veel ingewikkelder gehalte: echte wedstrijden en fraaie vertoningen voor toeschouwers.

Hier nu valt terstond een zeer belangrijk punt te noteren. Reeds in zijn eenvoudigste vormen, en in het dierlijk leven, is het spel iets meer dan een louter fysiologisch verschijnsel of fysiologisch bepaalde psychische reactie. Het overschrijdt als zodanig de grenzen van zuiver biologisch of althans zuiver fysische activiteit. Het spel is een zinrijke functie. In het spel „speelt” iets mee, wat buiten de onmiddellijke zucht tot levensbehoud uitgaat, en in de handeling een zin legt. Elk spel beduidt iets. Noemen wij dit actief beginsel dat aan het spel zijn wezen geeft, geest, dan zeggen wij te veel, noemen wij het instinct, dan zeggen wij niets. Hoe men het ook beschouwt, in ieder geval treedt met deze „bedoeling” van het spel een immaterieel element in het wezen van het spel aan de dag.

Wie het oog richt op de functie van het spel niet in het dierlijk leven en in het kinderleven, maar in de cultuur, is gerechtigd het begrip spel daar aan te vatten, waar de biologie en de psychologie het laten rusten. Hij vindt het spel in de cultuur als een gegeven grootheid bestaande vóór de cultuur zelf, haar begeleidend en doortrekkend van het begin af tot in de fase van cultuur die hij zelf beleeft. Hij vindt overal het spel aanwezig als een bepaalde kwaliteit van handelen, die zich van het „gewone” leven onderscheidt. Spel als een vorm van activiteit, als een vorm met zin, en als een sociale functie. Spel in zijn menigvuldige concrete vormen zelf, als sociale structuur. Het spel, zoals de speler het zelf neemt, in zijn primaire betekenis.

De grote oorspronkelijke activiteiten van menselijke samenleving zijn alle reeds doorweven van spel. Neem de taal, dat eerste en opperste werktuig, dat de mens zich vormt, om te kun-

nen meedelen, leren, gebieden. De taal, waarmee hij onderscheidt, bepaalt, vaststelt, kortom noemt, dat wil zeggen de dingen verheft in het domein van de geest. Al spelend springt de taalvormende geest telkens van het stoffelijke over op de gedachte. Achter iedere uitdrukking van het abstracte zit een beeldspraak, en iedere beeldspraak is woordspel. Zo schept de mensheid telkens weer haar uitdrukking van het bestaande, een tweede gedichte wereld naast die der natuur. Of neem de mythus, die eveneens verbeelding van het bestaande is, doch meer uitgewerkt dan het enkele woord. Met de mythus tracht de mens het aardse te verklaren, en fundeert de menselijke dingen in een grond van het goddelijke. In elk der gril-lige verbeeldingen, waarmee de mythus het bestaande bekleedt, speelt een vindingrijke geest op de rand van scherts en ernst. Zie tenslotte de cultus. De vroege gemeenschap voltrekt haar heilige handelingen, die haar tot waarborg van het heil der wereld dienen, haar wijdingen, haar offers, haar mysteriën in louter spelen in de meest directe zin van het woord.

In mythus en in cultus echter ontspringen de grote activiteiten van het cultuurleven: recht en orde, verkeer en bedrijf, handwerk en kunst, dicht, wijsheid en wetenschap. Ook deze zijn derhalve in die bodem van speelse handeling geworteld.

Spel staat voor ons bewustzijn tegenover ernst. De tegenstelling blijft voorlopig even onherleidbaar als de notie spel zelf is. Zien wij nader toe, dan blijkt die tegenstelling spel - ernst noch sluitend noch vast. Wij kunnen zeggen: spel is niet-ernst. Maar behalve dat deze uitspraak omtrent de positieve eigenschappen van het spel niets zegt, is ze uiterst wankel. Zoudra wij in plaats van: spel is niet-ernst, zouden zeggen: spel is niet ernstig, begeeft de tegenstelling ons reeds, want spel kan zeer goed ernstig zijn. Kinderen, voetballers, schakers, spelen in de diepste ernst, zonder enige neiging tot lachen. Het blijft merkwaardig, dat juist de zuiver fysiologische verrichtingen van het lachen bij uitsluiting de mens eigen zijn, terwijl hij de zinrijke functie van het spelen met de dieren gemeen heeft.

Wat van de lach geldt, geldt ook van het komische. Het komische valt eveneens onder niet-ernst, het staat in zeker verband met de lach, het is lachwekkend, maar zijn samenhang met het spel is van bijkomstige aard. Het spel is op zichzelf niet komisch, noch voor de spelers noch voor de toeschouwers. Het komische is eng verbonden aan de dwaasheid. Het spel echter is niet dwaas. Het ligt buiten de tegenstelling wijsheid - dwaasheid.

Het blijft erbij, dat wij in het spel te doen hebben met een functie van het levend wezen, die zich evenmin biologisch als logisch of ethisch volkomen laat determineren.

(Uit: *Homo ludens*, 1938, p. 1-7)

Van week tot week:

Hilversum II (radio)

Zondag 3 augustus 9.45—10.00 uur: R. C. Winter: Enkele menselijke aspecten van ontwikkelingshulp.

Zondag 10 augustus 9.45—10.00 uur: G. F. Makkink: Snelheid en Tempo.

Zondag 17 augustus 9.45—10.00 uur: Th. W. Polet: Moeten wij ons laten manipuleren?